

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра соціальної роботи

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

Виконала студентка: _____ 2 _____ курсу _____
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка
спеціальність _____ 231 Соціальна робота _____
(шифр і назва спеціальності)

Сенько К. В.

(ініціали та прізвище)

Керівник _____ завідувач кафедри соціальної роботи, професор,
д. пед. н. Павленко А. І.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент _____ доцент кафедри педагогіки МДПУ
ім. Богдана Хмельницького,
доцент, к. пед. н. Бельчева Т. Ф.
(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Магістерська робота «Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами ігрової діяльності»: 63 с., 2 рис., 7 табл., 60 джерел, 2 додатки.

Об'єктом дослідження є процес соціалізації молодших школярів.

Предметом дослідження є формування соціальної компетентності молодших школярів у процесі соціально значущої ігрової діяльності.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати і перевірити ефективність експериментальної педагогічної системи формування соціальної компетентності молодших школярів засобами ігрової діяльності.

Методи дослідження: аналіз, систематизація і узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення філософської, соціально-педагогічної, психологічної літератури; якісний і кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту.

У роботі розглядається педагогічна система використання засобів ігрової діяльності у процесі соціалізації здобувачів освіти початкової школи. Розглянуто основні поняття, обґрунтовано і систематизовано застосування засобів ігрової діяльності у формуванні соціальної компетентності молодших школярів. Розглянуто основні проблеми використання засобів ігрової діяльності у соціально-педагогічній роботі з учнями 3-4 класів.

Практична значущість дослідження полягає у розробці дидактичних матеріалів з формування соціальної компетентності молодших школярів, які можуть використовуватися фахівцями у соціально-педагогічній роботі.

Результати дослідження пройшли апробацію на Всеукраїнській науково-практичній конференції та опубліковані у збірнику матеріалів [49].

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СОЦІАЛІЗАЦІЯ, СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, УЧНІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

ВСТУП

Актуальність проблеми, яка зумовила вибір теми дослідження, обґрунтовується тим, що ця тема має істотне значення щодо впровадження концепції Нової української школи, яка ґрунтується на компетентнісному підході і гуманістичної педагогічної парадигми, а також підвищенням дослідницького інтересу соціологів, психологів та педагогів стосовно розвитку соціальної компетентності особистості дитини молодшого шкільного віку, як одної з важливих складових для адаптації і соціалізації дитини у школі.

Головною метою сучасної шкільної освіти є розвиток особистості учня, спрямування освітнього процесу в школі на соціалізацію особистості. Одним із головних завдань, визначених в Законі України «Про освіту» (вересень 2017 року) [44] та інноваційній концепції Міністерства освіти і науки України Нової української школи (листопад 2016 року) [38] є створення належних умов для особистісної самореалізації молодшого школяра. Відповідні умови ґрунтуються на компетентнісному підході, визначеному в рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи щодо реалізації освіти впродовж життя, розпочинаючи з ланки початкової школи [20].

Сучасний світ надзвичайно складний та взаємопов'язаний, тому дитині недостатньо дати лише знання, важливо навчити застосовувати їх у житті. Знання та вміння взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами здобувача освіти, вони формують його життєві компетентності, які дають успішність у самореалізації в житті, навчанні та праці. Освітнім пріоритетом сучасної школи є забезпечення розвитку кожного здобувача освіти як активної, повноцінної особистості, здатної ефективно вирішувати актуальні суспільні завдання.

Однією з найважливіших проблем в психології та педагогіці дитини є формування соціальної компетентності на самого себе та оточення, а одним із важливих напрямів роботи закладу загальної середньої освіти є створення

умов для формування соціальної компетентності здобувачів освіти, гармонійного розвитку дитини, виявлення творчих здібностей, які свідчать про їх неповторність та унікальність.

Теоретичні й багатовекторні аспекти визначення понять компетенції і компетентності дитини у психолого-педагогічних джерелах розробляли О. Антонова, Т. Бородіна, І. Виноградова, М. Елькін, І. Зимня, І. Зязюн, А. Меднікова, А. Павленко, Є. Павлютенков, А. Хуторський, С. Шишов та ін.

Сутність визначення «компетенції» у тлумаченні різними дослідниками розкривається переважно через поняття «знання», «уміння», «навички», «соціальний досвід», «отриманий досвід» і здібності, які надбано і розвинуто завдяки навчанню.

Сучасне загальне визначення поняття компетентності, як особистісної якості, нерозривно пов'язується, серед інших, із процесом соціалізації особистості: здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [17, с. 38]. Разом з тим, у переліку ключових компетентностей Державного стандарту початкової освіти України виокремлені і громадянській соціальні компетентності [12] та досить докладно розкритий їх зміст.

У цьому документі соціальні компетентності розглядаються у поєднанні з громадянськими і передбачають серед іншого:

1) спроможність діяти як відповідальний громадянин та брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, зокрема школи та класу, спираючись на розуміння соціальних, економічних і політичних понять; виявлення поваги до інших та толерантності; уміння конструктивно співпрацювати; співчувати та діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних з різними проявами дискримінації;

2) дбайливе ставлення до особистого, соціального і фізичного добробуту та здоров'я; дотримання здорового способу життя;

3) розуміння правил поведінки і спілкування, що є загальноприйнятими в різних спільнотах і середовищах; спроможність діяти в умовах невизначеності та багатозадачності [12].

Тоді як організація освітнього процесу, спрямованого на формування усіх ключових компетенцій, передбачає за стандартом застосування діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (для школярів 1-2 класів) [43]. Ці положення Держстандарту початкової освіти і повинні бути покладені у основу формування соціальної компетентності молодшого школяра засобами ігрової діяльності й ігрових технологій.

Майбутнє дитини значною мірою залежить від того, як вона адаптується у соціальному середовищі, а основою у формуванні соціальної компетентності є її досвід і потреби, які мотивують до навчання та знання і вміння, особистісні ставлення, які формуються у освітньому середовищі й різних соціальних ситуаціях.

Розвиток соціальної компетентності молодшого школяра безпосередньо пов'язаний зі зміною його способу життя та розширенням кола спілкування у закладі освіти. Найважливішим фактором розвитку соціальної компетентності особистості здобувача освіти в цей віковий період є вступ до школи та пов'язане із цим розширення сфер діяльності і спілкування [37, с. 152–170].

У початковій школі, використання на уроках інтерактивних технологій навчання, таких як ігрова діяльність, відповідає природним потребам для дитини, адже гра – це найбільш властива форма життєдіяльності дітей. У рольовій грі за власними правилами діти відчують себе дійсно вільними і усвідомлюють власне життя як свій вибір, перевіряють свою спритність та силу, в них виникає бажання фантазувати, розгадувати таємниці та прагнути до чогось прекрасного.

Отже, гра обов'язково здійснюється у формі ігрової діяльності. В Українському педагогічному словнику «ігрова діяльність» визначається як

різновид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування між людьми [9, с. 73]. Одночасно це і динамічна організована система взаємодії дитини з навколишнім світом, під час якої відбувається його пізнання, засвоєння соціального досвіду та особистісний розвиток.

Гра стимулює запам'ятовування й розуміння матеріалу, а також мотивує й сприяє заохочення школяра до комплексного використання органів почуття при сприйнятті і самостійному відтворенні інформації в нових ситуаціях.

Ігрова діяльність безпосередньо виконує функцію розвитку і при цьому включає в себе навчальну, ігрову, комунікативну, організаторську та інші види діяльності. Вона сприяє як емоційному так і соціальному розвитку особистості та оволодінню навичками саморегуляції та самоконтролю.

Отже розвиток соціальної компетентності особистості молодшого школяра у процесі її цілеспрямованої шкільної соціалізації засобами ігрової діяльності й технологій є важливою і актуальною соціально-педагогічною проблемою, що потребує як подальшого вивчення практичного досвіду, так і науково-теоретичного аналізу.

Відповідно до зазначеної проблеми тема магістерської роботи сформульована так: «Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами ігрової діяльності».

Об'єкт дослідження: процес соціалізації молодших школярів.

Предмет дослідження: формування соціальної компетентності молодших школярів у процесі соціально значущої ігрової діяльності.

Мета: теоретично обґрунтувати і перевірити ефективність експериментальної педагогічної системи формування соціальної компетентності молодших школярів засобами ігрової діяльності.

Гіпотеза: результативне формування соціальної компетентності молодшого школяра можливе за умов розробки та впровадження спеціальної системи ігрових занять та виховних заходів соціально-педагогічної роботи в

ігровій формі.

Завдання:

1. На основі вивчення філософської, соціально-педагогічної, психологічної літератури здійснити аналіз, систематизувати та узагальнити дані з проблеми дослідження.

2. Теоретично обґрунтувати можливості формування соціальної компетентності молодших школярів засобами групової ігрової діяльності.

3. Обґрунтувати і розробити експериментальну систему занять і виховних заходів в ігровій формі, спрямованих на формування соціальної компетентності молодшого школяра.

4. Перевірити ефективність експериментальної системи соціально-педагогічної роботи з розвитку соціальної компетентності молодшого школяра засобами ігрової діяльності.

Методи дослідження: аналіз, систематизація і узагальнення даних з проблеми дослідження на основі вивчення філософської, соціально-педагогічної, психологічної літератури; якісний і кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту.

Методологічною основою дослідження є:

– концепція гуманістичної педагогіки (А. Маслоу, Д. Олпорт, К. Роджерс, В. Сухомлинський та ін.);

– діяльнісний підхід до проблеми розвитку особистості, зокрема засобами ігрової діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Лісіна та ін.).

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці та використанні методик з ігрової діяльності у освітньому процесі, які спрямовані на формування соціальної компетентності молодшого школяра.

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі комунального закладу «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат № 2» Запорізької обласної ради та комунального закладу «Запорізька загальноосвітня санаторна школа-інтернат № 7 I-II ступенів» Запорізької обласної ради.

Характеристика вибірки. В експерименті брало участь 40 здобувачів освіти (20 дітей – контрольна група і 20 дітей – експериментальна група); вік – 9-11 років.

Публікації. Сенько К. В. Формування соціальної компетентності молодшого школяра засобами ігрової діяльності. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір*: збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

Структура магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить – 79 сторінок, з яких основний текст – 63 сторінки. Список використаної літератури складає 60 джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Головною метою сучасної шкільної освіти є розвиток особистості здобувача освіти, спрямування освітнього процесу в школі на соціалізацію особистості. Одним із головних завдань, визначених в Законі України «Про освіту» (вересень 2017 року) та інноваційній концепції Міністерства освіти і науки України Нової української школи (листопад 2016 року), є створення належних умов для особистісної самореалізації молодшого школяра. Відповідні умови ґрунтуються на компетентнісному підході, визначеному в рекомендаціях Європейського парламенту та Ради Європи щодо реалізації освіти впродовж життя, розпочинаючи з ланки початкової школи. Формування соціальної компетентності молодшого школяра досягається різноманітними методами (технології, диспути, бесіди, вправи, тощо) та засобами (праця, вчення, спілкування, пізнання). Всі вони в основному описані у педагогічних джерелах. Значно менше наукових робіт присвячено вивченню формування соціальної компетентності особистості молодшого школяра саме засобами ігрової діяльності.

Формування соціальної компетентності особистості молодшого школяра у процесі її цілеспрямованої шкільної соціалізації засобами ігрової діяльності є важливою і актуальною соціально-педагогічною проблемою, що потребує як подальшого вивчення практичного досвіду, так і науково-теоретичного аналізу.

2. Визначені рівні розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Доведено, що цілеспрямовану і різноаспектну ігрову діяльність, яка може включати в себе як і ігрові завдання, так і виховні заходи, можна розглядати як ефективний засіб формування соціальної компетентності, оскільки вона безпосередньо виконує функцію розвитку – діти отримують позитивний соціальний досвід, формуються ті уміння та навички, які впливатимуть на їх соціальну адаптацію у суспільстві та є видом діяльності –

включає в себе навчальну, ігрову, комунікативну, організаторську та інші види діяльності.

3. Розроблено та впроваджено систему ігрових та виховних заходів з експериментальною групою, спрямованої на формування соціальної компетентності молодших школярів. У результаті використання експериментальної системи занять і виховних заходів у дітей спостерігався підвищення рівня впевненості, оптимізму і бажання досягати поставленої мети, прояву активності у суспільній діяльності, згуртованості у шкільному колективі, сформованості соціального досвіду. Показники ефективності проведеного педагогічного експерименту свідчать про правомірність висунутої гіпотези і позитивні результати проведеного дослідження.